

ŽIDOVSKI ASKETIZAM U SIRIJSKOM KRŠĆANSKOM AMBIJENTU

Tomislav Zdenko TENŠEK, Zagreb

Sažetak

Pitanje geneze kršćanskog asketizma i njegova razvitka u strukturu monaštva, kao i općenito kršćanske duhovnosti, problematika je koju dodiruje ovaj prilog. Slijedom istraživanja asketско-monastičkih korijena i specifičnosti kršćanske duhovnosti čini se da se u znanstvenim krugovima premalo vodilo računa o tzv. sirijskom kršćanskom fenomenu koji teologiji duhovnosti daje poseban biljeg. U ovom radu autor pokušava artikulirati specifične teološke i antropološke točke židovskog asketizma na temelju kumranskih izvora. Sadržaj tih duhovnih iskustava kolao je u prvim generacijama kršćanstva u judeokršćanskim krugovima. Na temelju prikupljenih uvida autor drži da postoji izravna dijaloška veza između židovskih asketskih korijena i sirijskog kršćanstva sve do IV. st.

Ključne riječi: asketizam, monaštvo, Kumran, židovstvo, kršćanstvo u Siriji.

Uvod

Sirija i Mezopotamija kršćanske su zemlje smještene na razmeđu orijentalnih kultura i religija. Na tim prostorima susreću se judeokršćanski, perzijski, čak i indijski utjecaji. Postojbina je to Bardesana i Manija, ljudi koji su u svoj duhovni svijet utkali raznolike utjecaje. Zato ih je i teško slijediti u njihovoj duhovnoj logici. Najdrevniji dokumenti tog podneblja, kao Djela Tomina, Tomino evanđelje, Tacijanov Diatessaron, Pseudo-Klementove homilije svjedoče o postojanju snažnog asketizma koji vuče tragove iz aramejskog judeokršćanstva.¹ Kako protumačiti taj utjecaj? A. Vööbus ima samo jedno tumačenje. Primitivno ebionitsko judeokršćanstvo spojilo se s židovskim i esenskim asketskim krugovima. Specifična pak značajka tih judeokršćanskih asketskih pokreta sastoji se u snažnoj težnji prema svetom ratu protiv svijeta i borbi za siromaštvo i celibat. U genezi tih judeokršćanskih pokreta bila bi asimilacija utjecaja perzijskog dualizma.² Nije jedno-

¹ Usp. A.F.J. KLIJN, *Das Thomas-Evangelium und das altsyrische Christentum*, u: *Vigiliae Christianae* 15 (1961.), 146–159.

² Usp. A. VÖÖBUS, *History of Ascetism in the Syrian Orient. I. The Origin of Ascetism. Early Monasticism in Persia*, CSCO 184, Louvain, 1958., 15–30.

stavno prodrijeti u unutarnje promatranje i razlučivanje utjecaja orijentalnih religija na judeokršćanstvo. Sigurno je, međutim, kad bi judeokršćanstvo i zatim duhovna nadahnuća Izraela, Perzije, čak Indije uvelike utjecali na sirijsko kršćanstvo – što slijedi iz Vööbusovih zaključaka – to bi predstavljalo golem teološki interes, jer u tom bi slučaju sirijsko kršćanstvo bilo baštinikom i pronositeljem, u svjetlu kršćanstva, tradicije misterijskih sila koje su predstavljale dušu drame čovječanstva, a još i danas ostaju kao veliki čimbenici te drame.³

1. Židovski korijeni sirijskog asketizma

Naročito je znakovit paralelizam i sličnost koju susrećemo u vrelima sirijskog asketizma, sa značajkama Esena i asketskih zajednica zasvjedočenima u kumranskim vrelima. Eseni su bili pobožni Židovi hasidejske vrste (hasidim).⁴ Ideal tih pobožnika temeljio se na Starom zavjetu. Osnovica života pobožnog Židova prema Starom zavjetu sastojala se u provođenju volje Božje, a za to se traži intenzivna askeza. Bog je uzvišen učitelj. Zadaća je čovjekova činiti što Bog hoće. Temelj života pobožnog židova tipa hasidim gradi se na snažnom voluntarizmu kojemu je izvor Bog. Na toj prvotnoj ideji gradi se cjelokupan moral. Čovjek je svjestan da je nakon početnog pada ostao nekako prepušten sebi. Bog mu priteče u pomoć, ali ne svima, nego samo izabranom narodu kojeg uvodi u svoj Savez. Savez ili pakt za Izraelca bitno znači živjeti u Božjoj blizini i bit će snažno nazočan u asketskim postulatima Esena. Ove ideje nisu nove. Nalazimo ih u pročkoj književnosti i u njima se inzistira na produbljenju Saveza.

Nakon otkrića kumranske ostavštine došlo se do uvjerenja da su na obalama Mrtvog mora postojale različite zajednice koje su se međusobno razlikovale i imale različita pravila života. Čini se da su postojale i mješovite zajednice, iako prevladava uvjerenje da su zajednice celibataraca bile u većini.⁵ Podaci koje nam

³ J. GRIBOMONT, *Le monachisme au sein de l'Eglise en Syrie et en Cappadoce*, u: *Studia Monastica* 7, Montserrat, 1965., 12 (7–24).

⁴ G. G. SCHOLEM, *Les grands courants de la mystique juive*, Paris, 1950., 105–107, 345–348; usp. G. VERMES, *Les manuscrits du desert de Juda*, II. izd., Tournai, 1954., 68.

⁵ Golem interes pobuđuje problem u čemu se sastojao asketizam tih mješovitih zajednica. Vjerojatno su postojale dvije kategorije Esena: stroža struja koja je prakticirala celibat i blaža koja nije prakticirala tako strogu askezu, usp. J. DANIELOU, *Théologie du Judéo-Christianisme*, Paris, 1958., 430. Među te druge mogli bi se ubrojiti terapeuti, kontemplativna sekta iz predgrađa Aleksandrije o kojima je svjedočanstva ostavio Filon Aleksandrijski. Ti su asketi svrstani u skupine muškaraca i žena, usp. F. DAUMAS, u uvodu *De vita contemplativa*, Coll. *Les Oeuvres de Philon d'Alexandrie*, Paris, 1963., 26–66. Daumas podcrtava da ovi djevci i djevice nisu opsluživali čistoću prisilno, isto, 49–50; glede čistoće tih ljudi usp. M. BLACK, *The Tradition of Hasidaen-Essene Ascetisme: its Origins and Influence*, u: *Aspects du Judéo-Christianisme*, Colloque de Strasbourg, 23–25 aprile 1964., Paris, 1965., 19–33.

donosi J. Flavije o Esenima⁶ svjedoče da su postojale dvije grupe Esena. Jedni su bili celibatarci, ne zato što bi osuđivali brak i prokreaciju, nego zato jer su se htjeli zaštititi od slobodarstva žena, uvjereni da niti jedna nije vjerna samo jednom čovjeku.⁷ Postojala je, međutim, i druga skupina Esena koji su se, prema svjedočanstvu J. Flavija, od prvih – tj. od celibataraca – razlikovali i od njih se odijelili zato što se nisu s njima slagali glede ženidbe. Ovi drugi su držali da prvi, celibatarci, isključuju vrlo važan element života, naime širenje vrste, pa kad bi svi usvojili stav celibataraca, ljudski bi rod nestao.⁸

2. Soteriološka antropologija kumranskog asketizma

Poznato je da su kumranske zajednice imale vlastitu organizaciju, svoju hijerarhiju, zajednički život, progresivnu inicijaciju za život u zajednici, zakletvu vjernosti i da su živjeli u neke vrste uzdržljivosti. O kakvoj je uzdržljivosti riječ? Jedna od obveza koju su prihvaćali bila je da neće živjeti »u tvrdoglavosti svoje- ga grešnog srca i preljubničkih očiju.«⁹ Po svemu sudeći, u prvobitnoj formaciji zajednice bilo je čitavih obitelji, barem se tako čini iz svjedočanstva Damašćanskog dokumenta.¹⁰ Pitanje je složeno, no za progresivan proces prihvatanja uzdržljivosti u zajednicama nije bez značenja. Neki tekstovi¹¹ aludiraju ne samo na ukinuće poligamije, na osudu rastave, nego inzistiraju čak na nerazrješivosti braka;¹² nazočan je i neki trag enkratizma u pitanju bračnog života. Prema Pravilu zajednice svakako je teško pretpostavljati da bi bilo moguće uskladiti obitelj-

⁶ J. FLAVIJE, *Židovski rat*, II, par. 119–163. Svi navodi tekstova kumranskih rukopisa, kao i povijesni podaci o Esenima, oslanjaju se na djelo koje je priredio L. MORALDI, *I manoscritti di Qumrân*, Torino, 1974. (pretisak prvog izdanja, Torino, 1971.).

⁷ J. FLAVIJE, *Židovski rat* II, par. 121 (MORALDI, str. 57); usp. FILON, *Obrana Židova*, 14 (MORALDI, str. 56).

⁸ J. FLAVIJE, *Židovski rat* II, par. 160 (MORALDI 62).

⁹ *Pravilo zajednice (= IQS)*, I, 6 (MORALDI, 132).

¹⁰ *Damašćanski dokument (= CD)*, VII, 6–9: »Ako borave u šatorima prema pravilu zemlje, neka se žene i radaju djecu, neka žive u skladu sa zakonom i prema propisima odredaba, prema zakonskom pravilu koje glasi: 'Glede odnosa između muža i žene i između oca i kćeri'. A svi oni koji preziru odredbe i statute navući će na sebe plaću grešničku kad Bog bude pohodio zemlju« (MORALDI, 243).

¹¹ *Pravilo zbora (= IQSa)*, I, 6–13 (MORALDI, 184–185) i osobito CD IV, 20s (MORALDI, 233–236).

¹² Ovaj zaključak izvodimo iz CD IV, 20–21. Na svaki način to je zasigurno važna novost za židovstvo. Dobro je taj tekst iz CD usporediti sa stavom Isusovim, Mk 10,2–12 i Mt 19,3–9. Usp. A. TOSATO, *Il matrimonio nel giudaismo antico e nel Nuovo testamento*, Roma, 1976., 30–39. Autor zaključuje da je u pitanju braka (rastava i nerazrješivosti) u Qumranu (CD IV, 21 – V, 2) i kod Isusa riječ o HALAKAH, tj. o interpretaciji Tore s pravno-moralnim normativnim ciljem i karakterom.

ski život s djecom sa svim obvezama koje su u spomenutom Pravilu zajednice opisane.¹³

Značajke Esena i kumranskih zajednica, koje nas više interesiraju, dokazuju da Eseni ne žele prinostiti žrtve u hramu, jer hram drže nečistim. J. Flavije veli da su Eseni slali žrtve u hram, ali sami nisu željeli ulaziti u hram i tamo prinostiti žrtve; oni su žrtve prinostili u svojim kućama.¹⁴ Napominjemo kako Pravilo zajednice podvlači da će se u eshatološkom kraljevstvu grijesi opraštati »bez žrtava paljenika«, a molitva, tj. »dug usana« bit će zamijenjen »ugodnim mirisom pravednosti«, »savršen život bit će spontan prinos ugodne žrtve«.¹⁵

Daljnja karakteristika Esena bila je da su odbacivali ropstvo i zauzimali se za jednakost između bogatih i siromašnih.¹⁶ Sva su dobra pripadala zajednici.¹⁷

Članovi kumranske zajednice zovu se zajednica Saveza ili pakta. U nju su ulazili dragovoljci s ciljem opsluživanja Božjih zapovijedi u pobožnom Savezu povezanom s planom Božjim.¹⁸ Zadaća im je bila odijeliti se od nepravednih ljudi

¹³ Znanstvenici podcrtavaju tu teškoću, i to ne bez razloga: »Die Schwierigkeit liegt vielmehr darin, Familienleben überhaupt mit einer derartigen Organisation, Lebensform und Tagesordnung, wie unsere Gemeinschaftsregel sie beschreibt, zu vereinen«, S.H. SIEDEL, *Qumran, eine Mönchsgemeinde im Alten Bund*, Roma, 1963., 259.

¹⁴ J. FLAVIJE, *Židovske starine*, XVIII, 19 (MORALDI, 63); FILON, *Quod omnis probus sit liber*, 75 (MORALDI, 52). Razlog toj praksi mogao bi biti i u tome što prinošenje žrtava kao specifičan oblik židovske religioznosti nakon 70. godine poslije Krista opada, a »le rôle du culte étant désormais assuré par d'autres activités de substitution comme la prière, le jeûne, les euvres de charité et l'étude de la Torah«, R. LE DEAUT, *Judaïsme*, DSp 8, 1510; Usp. J.R. BROWN, *Temple and Sacrifice in Rabbinic Judaism*, Evanston, 1963. U takvoj situaciji »les aspirations vers un culte plus spirituel, principalement dans la diaspora, les paroles des prophètes contre le sacerdoce et une liturgie sans âme ni piété, la place prise par la synagogue et l'enseignement des scribes laïcs, auraient provoqué une certaine désaffection à l'égard du temple«, M. SIMON, *Verus Israel*, Paris, 1948., 27s.

¹⁵ IQS, IX, 4–5. »Les qumrâniens avaient la conviction de vivre une liturgie en communion avec celle des anges, car la communauté elle-même est conçue comme un véritable temple«, D. BARTHELEMY, La sainteté selon la communauté de Qumrân et selon l'Évangile, u: *Recherches Bibliques* t. 4, 210.

¹⁶ FILON, *Quod omnis probus sit liber*, 79 (MORALDI, 53): »Ne samo da osuđuju gospodare kao nepravedne jer krše jednakost, već ih smatraju i bezbožnima budući da krše prirodni zakon prema kojem se svi ljudi rađaju i rastu na isti način, koji je poput majke, od koje su svi braća, ne po imenu nego po stvarnosti«.

¹⁷ »Svoja dobra stavljaju skupa i bogataš od svog imetka ne uživa više od onoga koji ne posjeduje ništa«, J. FLAVIJE, *Žid. starine*, 20 (MORALDI, 63); »Preziru bogatstvo i čudesno im je zajedništvo: uzalud je kod njih tražiti nekoga koji bi posjedovao više od drugoga. Postoji naime zakon da oni koji ulaze u sektu ustupe očevinu zajednici, tako da se među njima ne javlja niti poniženje zbog bijede niti ponositost radi bogatstva, već budući da su stavili skupa imetak pojedinoga, svi imaju, poput braće, samo jednu baštinu«, J. FLAVIJE, *Židovski rat II*, 122 (MORALDI, 58); uvijek su obučeni »u bijelo«, veli J. FLAVIJE, *ibdi.*, 123.

¹⁸ Usp. IQS, I, 7–8 (MORALDI, 132–133).

koji idu izopaćenim putem i ne pripadaju Savezu Božjemu, jer nisu provodili njegove zapovijedi.¹⁹ Kod njih je vrlo naglašena svijest predodređenja i s tim u svezi podjela ljudi na sinove svjetla i na sinove tame.²⁰

Molitva i meditacija Pisma njihova su poglavita zanimanja.²¹ Molitvom i meditacijom rađa se povjerenje u Boga. Jedna od ključnih normi kumranske zajednice upravo je neograničeno povjerenje u Božju volju u svim nevoljama i progonstvima. Član zajednice je svjestan da mu opravdanje (mišpât) dolazi od Boga koji će mu u svojoj dobroti izbrisati sve njegove krivnje. To je pouzdanje toliko snažno da je član zajednice uvjeren da će ga Bog spasiti unatoč njegovim prekršajima, da će mu oprostiti njegovu zloću.²² Ta apsolutna ovisnost o Bogu, to bezgra-

¹⁹ *IQS*, V, 7–13 (MORALDI, 147–148). Ulazak u Savez ili Pakt ima, dakle, iznimno značenje; usp. također *IQS*, I, 16, 18, 20, 24; II, 10, 12, 18, 20; V, 20; VI, 14. Sigurno je tu riječ o Novom, drugom savezu, znajući da su Židovi bili svjesni svojega Saveza s Bogom. Svečan ton naših tekstova, posebice *IQS*, V, 7–13, znak je ulaska u Novi savez u koji ulaze članovi kumranske zajednice.

²⁰ *IQS*, I, 9–10 (MORALDI, 133–134). Glede sinova svjetla usp. biblijska mjesta: Lk 16,8; Iv 12,36; 1 Sol 5,5; Ef 5,8. Sudbina ima značajno mjesto među članovima zajednice, usp. *IQS*, II, 2, 5, 17, 23; IV, 24, 26; V, 3; VI, 16, 18, 22; IX, 7.

²¹ *IQS*, X, 1–17 (MORALDI, 164–168). Naročito je naglašena jutarnja i večernja molitva, *IQS*, X, 1–3.

²² *IQS*, XI, 2–15 (MORALDI, 169–171). Ovaj je ulomak zapravo spjev o Božjem opravdanju čovjeka i predstavlja srž antropološko-spasenjske ideje zajednice. U tom spjevu izranjaju tri središnja momenta. Ponajprije se ispovijeda pouzdanje i ovisnost opravdanja čovjekova o Bogu. Jedini Bog daje svjetlo (XI, 2–6). Nadalje, antiteza tom stavu izražava se zatim idejom da je spoznaja Božjeg otajstva, mudrost i izvoriste opravdanja skrivena *zajednici tijela*, a dana samo izabranima. Ti izabranici, članovi zajednice, jesu *sveti*, povezani ovdje na zemlji – tj. u zemaljskoj zajednici – s cjelokupnim anđeoskim i nebeskim svijetom. Kumranska zajednica zapravo je nebeska zajednica u zemaljskoj zajednici (XI, 7–8). Nakon tog drugog elementa izranja još jedan. Autor opisuje solidarnost izabranika s cjelokupnom zajednicom (dakle, zajednicom tijela, onom koja ne pripada izabranoj zajednici kojoj pripada autor). Ta solidarnost postoji, ali učinak njezin zapravo je izopačenost, nepravda i grijeh. Autor ne vidi ništa pozitivna u odnosu s tom »zajednicom tijela«. Očito je vrlo izražen pesimizam prema svemu što je »tjelesno«. Čovjek je zapravo ništa (XI, 9–10). Da odgovori na taj pesimizam, autor se vraća na zaključak koji je iznio na početku spjeva: opravdanje dolazi jedino od Boga (XI, 11–12). Zaključna molitva ogleda se u bezgraničnom povjerenju kojim autor svoju sudbinu povjerava milosrđu i pravednosti Božjoj. Ne samo da očekuje opravdanje u budućnosti, on je siguran da je već sada opravdan. Što se njega tiče, on je apsolutno siguran u svoje spasenje. Kad moli da mu Bog u svojoj dobroti oprostí njegove buduće krivnje, to su krivice koje su izričito grijesi koji dolaze od »zajednice tijela«, nisu, dakle, njegove osobne krivnje. On ne misli da ima bilo kakvu odgovornost za grijeha koje će počiniti (XI, 13–15). Primjećujemo iz tih refleksija da je tema o opravdanju u Qumranu usko povezana s temom predodređenja. »Sinovi svjetla« su pravedni, oni su članovi zajednice, a »sinovi tame« su neprijatelji, svi oni koji ne pripadaju kumranskoj zajednici. Sudbina jednih i drugih određena je od vječnosti. Prvi su predodređeni za opravdanje, a drugi za propast, prepušteni »osveti« Božjoj. O dualizmu sekte, te o nauku o predodređenju, usp. A. MARX, *Y a-t-il une prédestination à Qumrân?*, u:

nično priznanje opravdanja koje mu dolazi od Božjeg milosrđa čini se da je prosvjed protiv službenog židovskog religioznog autoriteta, protiv legalizma.

Nauk kumranske zajednice o pravednosti i opravdanju u osnovici se oslanja na nauk o podjeli ljudi na sinove Svjetla i na sinove Tame. U tom misaonom kontekstu kumranski spisi snažno rabe ratničku terminologiju i pozivaju na borbu između dva svijeta. Svijet Zla i Tame (Belijalov svijet) sve prožima. Ostaju tek zrake svjetla personificirane u malobrojnim sinovima Svjetla (vjeran ostatak Izraela) koji očekuju konačan trenutak pobjede Svjetla. Naravno, u ovoj ratničkoj terminologiji u prvi plan izranja duhovna borba. Neki autori misle da taj religiozan dualizam vuče korijenje iz perzijskog dualizma koji se infiltrirao u židovski monoteizam.²³ Primjećujemo da će taj ratnički rječnik imati golem odjek u sirijskom kršćanstvu trećeg i četvrtog stoljeća, o čemu svjedoče spisi Afrate Sirijca i Euzebija Emeškog, dakako s novim naglasakom, poglavito u borbi za djevičanstvo i za uzdržljivost.

3. Organizirano monaštvo?

Vanjski tragovi pronađeni otkrićem Qumrana, kao što su pronalazak kuhinja, rukopisnih sala, dvorana za bankete, velikih soba za primanje, prostora s cisternama za obredna pranja te vlastito groblje svjedoče da su tu bili neke vrste »monasteriji« odnosno samostani.²⁴ Otkriće pak nasilnog uništenja tih zdanja, zatim pronalazak novca, svjedoče da su ovdje živjeli asketi potkraj drugoga stoljeća prije Krista do god. 70. poslije Krista. Blizu lokaliteta gdje se Isus susreo s Ivanom Krstiteljem pobožni Židovi živjeli su u zajednicama, a cilj im je bio integralno i vjerno opsluživanje Saveza. Prema opisima Plinija Starijeg tu je bila domovina Esena.²⁵

Revue de Qumrân, t. 6 (1967), 163–182; usp. I. BAGARIĆ, *Kumran ili Betlehem*, Duvno-Zagreb, 1975., 105–110. A. JAUBERT misli da će to opravdanje, shvaćeno u Qumranu kao dar, biti aktualno s pojavom kršćanstva, usp. *Judaïsme*, DSP 8, 1507.

²³ »C'est surtout le dualisme perse qui s'est greffé sur le monothéisme juif et qui lui a donné l'aspect particulier qu'il porte dans la secte tout en restant dans la ligne de l'orthodoxie juive«, J. VAN DER PLOEG, *Les Esséniens et les origines du monachisme chrétien*, OCA 153 (1958.), 327 (321–339). U spomenutoj raspravi autor nije izravan utjecaj Qumrana ili Esena na kršćansko monaštvo (str. 333). Primjećujemo ipak da spominje samo egipatsko monaštvo, ne uzimajući u moguću obzir sirijski asketizam. O kumranskom dualizmu usp. I. BAGARIĆ, *nav. dj.*, 101–105.

²⁴ J.T. MILIK, *Diz ans de découvertes dans le Désert de Juda*, Paris 1957; usp. A. DUPONT-SOMMER, *Les Ecrits esséniens découverts près de la Mer morte*, 2. izd., Paris, 1960., 74–81; usp. F. NÖTSCHER, *Jüdische Mönchsgemeinde und Ursprung des Christentums nach dem jüngst am Toten Meer aufgefundenen hebräischen Handschriften*, u: *Bibel und Kirche*, 1952., 21–38. Autor donosi karakteristike pravog monasterija kod Kumranaca. Posebnosti koje ih razlikuju od ostalog naroda od kojeg su se odijelili velike su. Kumranci su istinski Izrael posred Izraela. Štoviše, oni sebe drže jedinim pravim Izraelom.

²⁵ Opis Plinijev sažimlje neke važne značajke Esena: »to je narod«, veli Plinije, koji »se ne ženi, potpuno se odrekao tjelesne ljubavi«, »narod je to bez novca«. »Svaki se dan zajednica na

Razorenje Jeruzalema uzrokovat će povijestan obrat za sve te »asketske zajednice«, prisiljavajući ih na migraciju. Poglavitna destinacija ovih skupina bit će krajevi Sirije i Mezopotamije u kojima će se njihove duhovne koncepcije nastaviti razvijati.²⁶

Na pitanje može li se kumransku zajednicu identificirati s Esenima općenito se odgovara afirmativno, uz opasku da je riječ o pokretu koji je imao različite etape. Neki misle da je prva etapa kumranske zajednice ona iz Damaska, koja bi se bila regrutirala iz svećeničkih krugova, prekinula sa službenim religioznim stilom i dala se na prakticiranje čistoće, i u nauku i u moralu. U prvoj etapi ne bi se bilo radilo još o načelu zajedništva dobara, niti o celibatu (168.–104. prije Krista). Drugu etapu označuje potpuno odjeljenje kumranske zajednice od židovstva. U tom razdoblju komunitaran stil života vrlo se razvio, sve do istinskog zajedništva dobara i vjerojatno opredjeljenja za život u celibatu (104. prije Krista do 4. poslije Krista). Posljednja etapa razvijala se u prvoj polovici prvog stoljeća poslije Krista (4.–68. poslije Krista). To razdoblje bilo bi obilježeno Esenima kako ih opisuju Filon, J. Flavije, Plinije Stariji.²⁷ Danas ima i drugih mišljenja o Qumranu, općenito prihvaćenih, koja u cijelom razvitku kumranskih zajednica vide razvitak esentstva. J.T. Milik i Dupont-Sommer²⁸ predlažu u tom razvitku četiri skupine Esena: 1. one koji su živjeli u Qumranu koji je neke vrste kuća matica. Pravilo zajednice bilo bi izraz njihova života; 2. one koji su živjeli u krajevima oko Damaska; 3. one koji su bili raspršeni po palestinskim krajevima o kojima govori Josip Flavije; 4. terapeute u Egiptu o kojima govori Filon.

Zaključak

Naš se interes u ovom prilogu zaustavio na činjenici da u svim tim skupinama razabiremo asketski ideal koji se progresivno razvijao. Nema sumnje da postoji sličnost između kumranskih zajednica i Esena. Držimo naročito znakovitim naglasiti asekski razvitak koji smjera prema sve strožem životu u uzdržljivosti. S tog gledišta čini se da je najstariji kumranski dokument onaj iz Damaska, jer u njemu još nema govora o uzdržljivosti. Te zajednice još su obiteljske. Iz Pravila

čudesan način obnavlja novim pridošlicama koje usud nagoni da dođu k njima: neki iz ljubavi, drugi umorni od života, možda silom ili pak natjerani valovima. Nevjerojatno za kazati, ali ta vrsta ljudi živi vječno, stoljećima, a da se među njima nitko ne rađa: tako je plodno kod njih pokajanje drugih prema prošlom životu«, PLINIJE STARIJI, *Naturalis historia*, V, 15, 73 (MORALDI, 65).

²⁶ J. THOMAS, *Le mouvement baptiste en Palestine et Syrie (150 av. J.C. – 300 après J.C.)*, Gembloux, 1935., 159.

²⁷ Ovo mišljenje zastupa G. VERMES, *Les manuscrits...*, nav. dj., 66.

²⁸ J.T. MILIK, *Judaïsme*, DSp 8, 1500; usp. A. DUPONT-SOMMER, *Les Ecrits...*, nav. dj., 74.

zajednice može se razabrati da u tim skupinama ljudi ima oženjenih, međutim, čini se, ti su oženjeni bez djece koja bi se bila rodila od članova zajednice. Nije sigurno da se te zajednice mogu identificirati s Esenima o kojima govore povjesničari J. Flavije i Plinije Stariji. Sasvim je, međutim, sigurno da jedna skupina Esena, za koje J. Flavije kaže da su celibatarci, vuče svoje korijenje iz Qumrana. Ali ono što nalazimo kod jedne druge skupine Esena kao potpuno novo jest da oni žive u potpunom celibatu. U svezi s tom skupinom Esena primjećujemo da je teško pretpostaviti da bi oni bili samo baštinici kumranskih zajednica. Sigurno je, svakako, da u isto vrijeme dok zajednička židovska tradicija uzdiže brak, susrećemo pojavu ideala djevičanstva u židovstvu u Isusovo vrijeme, kod Esena.

Taj vrlo općenit i sažet prikaz asketskih značajki koje susrećemo u kumranskim zajednicama i kod Esena imao je za cilj upozoriti na ključne asketske elemente u židovstvu koji će igrati važnu ulogu u razvitku judeokršćanskih zajednica, naročito na Istoku, a sasvim osobito u Istočnoj Siriji i susjednim mezopotamskim krajevima. Usudujemo se kazati da je dijalog između kumranskih asketskih iskustava i asketskih krugova u sirijskom kršćanstvu prvih stoljeća bio vrlo živ. Kamen međaš sličnosti i razlikovanja tih asketskih iskustava bila je osoba Bogočovjeka Isusa Krista.²⁹

Riassunto

Nell'articolo si esaminano in modo molto generico e limitato dei momenti ascetici che si incontrano nelle comunità di Qumran e presso gli Esseni. Lo scopo di questa indagine è di fermare l'attenzione sui fattori apparsi nel giudaismo rispetto alla vita ascetica. Questi primitivi elementi avranno un ruolo rilevante per lo sviluppo dell'ascetismo nelle comunità giudeocristiane, innanzitutto in Oriente, e in modo speciale nella Siria Orientale, come pure nelle regioni adiacenti. Attraverso questi gruppi giudeocristiani l'ascetismo cristiano siriano, che incontriamo presso gli autori siriani come Afraate e Eusebio di Emesa, entra nel dialogo con l'ascetismo giudaico di sfumatura qumranica.

Nozioni-chiave: ascetismo, monachesimo, Qumran, giudaismo, cristianesimo siriano.

²⁹ Usp. T. Z. TENŠEK, Biblijski i pneumatološki kontekst »sinova i kćeri Saveza« u Demonstracijama Afrate Sirijca, u: *Bogoslovska smotra* 1-4 (1994.), 471-484.